

ZEGAR PRZEDSZKOLAKA

Kształtowanie pojęcia czasu

Podstawa programowa mówi, że dziecko kończące przedszkole powinno posługiwać się pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, a także nazwami pór roku, dni tygodnia i miesięcy. Zatem już przedszkolaki powinny podejmować próby mierzenia czasu. Jak wspomagać maluchy w kształtowaniu tych umiejętności?

EWELINA ŚLIWA

Czas jest nieodłącznym elementem naszego życia. Codziennie odliczamy sekundy, minuty, godziny, dni, miesiące i lata. Pomiar czasu oraz posługiwanie się zegarem i kalendarzem to umiejętności niezbędne każdemu człowiekowi. Należy jednak pamiętać, że orientacja w czasie jest dla dzieci w wieku przedszkolnym niezwykle trudna. Dlaczego? Jakie zabawy można przeprowadzić, aby z sukcesem wprowadzić dzieci w obliczenia czasowe?

„Jutro byłem w kinie”, czyli dlaczego pojęcie czasu jest dla dzieci trudne

Czas jest pojęciem abstrakcyjnym. Nie można go zobaczyć, dotknąć ani poczuć. Dlatego upływ oraz pomiar czasu są dla dzieci tak trudne do zrozumienia. Przedszkolaki mogą mieć kłopot z postrzeganiem upływu czasu. Godzina godzinie nierówna – kiedy nam się nudzi albo na coś czekamy, czas płynie bardzo wolno. Natomiast kiedy pochłonie nas jakaś aktywność, godzina mija bardzo szybko. Takie subiektywne odczucia bywają więc sprzeczne z tym, co pokazuje zegar („Nie możliwe, że upłynęła już godzina!”, „Dopiero godzina? A ja myślałam, że już trzy...”).

Mierzenie czasu jest skomplikowane, odbywa się na różne sposoby: dni tygodnia liczymy w systemie siódmkowym, miesiące w systemie dwunastkowym, liczba dni w każdym miesiącu jest różna... Minut w godzinie jest 60, a godzin w dobie 24 (natomiast na zegarze widać ich jedynie 12). Pomiar czasu jest pełen umów, które dziecko jest w stanie w pełni

zrozumieć dopiero około 10. roku życia. Wtedy osiąga poziom rozumowania operacyjnego na poziomie konkretnym (w odniesieniu do czasu) i może pojąć wszystkie powyższe zawłości.

Dlatego też nie należy wymagać od przedszkolaków umiejętności posługiwania się zegarem i kalendarzem. Jest na to zdecydowanie za wcześnie: dzieci dopiero zaczynają rozumieć system dziesiętny, często mają trudności z osadzaniem wydarzeń w czasie i myślą pojęcia („Jutro byłem w kinie”). Nie można jednak także całkowicie zrezygnować z omawiania tego tematu i założyć, że kiedy dziecko podrośnie, samo się nauczy. Należy kształtować u najmłodszych intuicje czasowe oraz wdrażać je do pomiaru czasu – na miarę ich możliwości. Jak? Najlepiej umożliwić przedszkolakom zwiualizowanie upływającego czasu.

Rytmiczna organizacja czasu

Rozumienie czasu, jednego z najbardziej abstrakcyjnych zagadnień, należy kształtować powoli i stopniowo, opierając się na dostrzeganiu przez dziecko regularności oraz układaniu rytmów. Rytmiczność oraz powtarzające się wydarzenia obecne są w życiu dziecka od pierwszych chwil. Jest to więc najprostszy sposób na rozwijanie orientacji w następstwach czasowych (dnia i nocy, dni tygodnia, miesiący, pór roku).

Rytmiczna organizacja czasu, czyli metoda wdrażania dzieci do jego pomiaru opracowana przez prof. E. Gruszczyk-Kolczyńską, opiera się właśnie na wykorzystaniu umiejętności wychwytywania tego,

co się powtarza. Dzięki tej zdolności można wprowadzać u przedszkolaków ćwiczenia związane z następstwem dnia i nocy, dni tygodnia, miesięcy w roku oraz wyjaśnić znaczenie słów tydzień i rok. Jakie zabawy zaproponować dzieciom? Od czego zacząć?

Regularność, układanie rytmów

Takie zabawy często prowadzi się z przedszkolakami. Chodzi o układanie wzorów i szlaczków, które dziecko kontynuuje, np.

Do układania można używać różnych przedmiotów: klocków, darów natury, mozaiki geometrycznej. Chodzi o to, by dostrzec powtarzalność wzoru i zgodnie z nim kontynuować układanie.

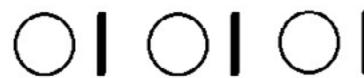
Ćwiczenia w wychwytywaniu regularności nie muszą opierać się tylko na wzroku. Mogą to być zabawy słuchowe – wystukiwanie rytmów, które dziecko ma powtórzyć i kontynuować, np. klaśnięcie-tupnięcie, klaśnięcie – tupnięcie, klaśnięcie – tupnięcie itd. Zaproponujmy dzieciom również zabawy oparte na ruchu: odtwarzanie i kontynuowanie układów ruchowych, np. machnięcie ręką – skinienie głową, machnięcie ręką – skinienie głową itd.

Ważne, aby zaprezentować rytm złożony z przynajmniej trzech powtórzeń (szlaczka, rytmu czy ruchu). Wówczas dziecko ma szansę dostrzec regularność, zapamiętać i odtworzyć układ. W miarę nabierania wprawy w wykonywaniu ćwiczeń można zwiększać liczbę elementów w układach (więcej klocków w szlaczku, więcej dźwięków w rytmie).

Kolejną ważną kwestią jest wdrażanie dzieci do przekładania powyższych układów z jednej reprezentacji na drugą. Odwołuję się tu do teorii reprezentacji Brunera. Zakłada ona, że istnieją trzy reprezentacje: enaktywna (oparta na działaniu, manipulacji), ikoniczna (bazuje na spostrzeżeniach wzrokowych, wyobrażeniach) oraz symboliczna (opiera się na mowie). Dziecko, poprzez różnorodne ćwiczenia, stopniowo przechodzi przez te trzy rodzaje, a efektem końcowym powinno być swobodne

zamienianie jednej reprezentacji na drugą, np. liczenie na konkretach – liczenie obiektów na rysunku – liczenie w pamięci. To zadanie trudniejsze niż jedynie odtwarzanie i kontynuowanie rytmów, a właśnie takie przechodzenie z jednej aktywności na drugą ma istotne znaczenie dla kształtowania umiejętności pomiaru czasu. Można ćwiczyć to na następujące sposoby:

- ▶ Wystukaj prosty rytm i poproś, aby dzieci ułożyły go z odpowiadających poszczególnym ruchom klocków, np.: uderzenie o uda, klaśnięcie, uderzenie o uda, klaśnięcie, uderzenie o uda, klaśnięcie.

- ▶ W tym ćwiczeniu dzieci przekładają to, co usłyszały, na rytm z klocków, który można zobaczyć. Warto zaproponować też działanie odwrotne: ułożymy rytm z klocków i poprosimy dzieci, aby go „zagrały”.
- ▶ Zaprezentuj układ ruchowy i poproś dzieci, aby ułożyły ten rytm z klocków (przekładanie ruchu na spostrzeżenia wzrokowe) i odwrotnie. Następnie spróbujcie przełożyć układ ruchowy na rytm z klocków, a potem na układ dźwięków, np. ruch: podskok, kucnięcie, wyciągnięcie rąk do góry, podskok, kucnięcie, wyciągnięcie rąk do góry, podskok, kucnięcie, wyciągnięcie rąk do góry..., układ z klocków:

Układ dźwięków: klaśnięcie, tupnięcie, uderzenie o uda, klaśnięcie, tupnięcie, uderzenie o uda, klaśnięcie, tupnięcie, uderzenie o uda.

